Monasticismus ve středověku a raném novověku

© J. Zdichynec

- Reflexe mého textu
  - je to 15 let staré
  - zaměřené hlavně na starší řády, od té doby se hodně vybádalo
  - zejména grant k řádové historiografii Kateřiny Valentové

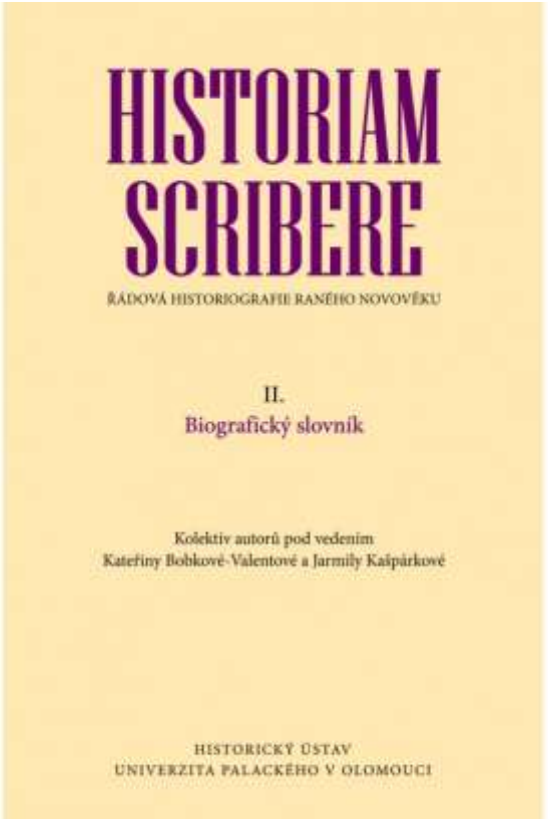

- systém řeholních řádů, jeho proměny mezi středověkem a raným novověkem; dopady husitství a reformace
- ukázka různých typů pramenů a vůbec pramenné uchování – propojeno s historickým vývojem klášterů v českých zemích (četba)

Co je to monasteriologie?

- „definice“: nauka o řeholním (přesněji: zasvěceném) životě, o řeholnících, o řeholních komunitách, ze všech možných úhlů
- interdisciplinární, ale v prvé řadě historické bádání o řeholním (respektive zasvěceném) životě a církevních řádech v rozsáhlém časovém rozpětí od pozdní antiky po současnost – prolíná se s jinými historickými obory, jak jsme naznačili posledně
- v tomto kontextu: monasteriologie se zaměřuje na řády západního křesťanství (byť je zřejmé, že mezi řeholním životem křesťanského Západu a Východu existuje mnoho dosud neprobádaných paralel)
- dějiny řeholních/zasvěcených komunit
  - lidí v nich, institucí, řádů jako takových, ale taktéž jejich panství, interakcí s okolím
  - místa klášterů v dějinách, v životě společnosti

Monasteriologie: trochu specifický pojem v českém bádání

- Němci: Ordensgeschichte, Francouzi – histoire monastique
- Název se používal pro soupisy klášterů
- Např: Stengel, Carl, 1581-1663/Greuter, Christoph,/Kager, Johann Matthias: Monasteriologia In Qua, Insignum aliquot Monasteriorum Familiae S. Benedicti in Germania, Origines, Fundatores, Clarique Viri ex eis oriundi describuntur, eoru[n]dem que Idaeae aeri incisae oculis subijciuntur [!] In Qua Insignium aliquot Monasteriorum Familiae S. Benedicti ... Origines, Fundatores Clarique viri ex eis oriundi describuntur ... Avgvstae Vindelicorvm (1619)
  [VD17 23:230514L]

Karl Suso Frank OFM, 1933–2006

- Gemeinsam ist den Klöstern (der Gegenwart) die Suche nach einem einfachen Lebensstil, einer überzeugenden Solidarität mit den Armen und Unterdrückten. Dieses Mönchtum möchte sich nicht primär legitimieren durch seine kirchlichen und kulturellen Leistungen, sondern durch das Dasein als christliche Lebensgemeinschaft und die Bereitschaft, dieses Leben mit Suchenden zu teilen. Dabei werden die Grenzen zwischen den einzelnen monastischen Orden weithin verwischt Und auch konfessionelle Eingrenzungen vielfach aufgebrochen. Während die alten monastischen Orden zwischen Tradition und Neuorientierung ihren Standort suchen und viele Klöster in bedrohliche Existenzkrisen geraten, entstehen neue Gemeinschaften, die auf ihre Weise das alte monastische Erbe weitertragen

(dle Bernd Jaspert, Mönchtum und Protestantismus)
rozmanitost pojmu

- Alfred SCHINDLER, geb. 1934
- „Das“ Mönchtum hat es eigentlich nie gegeben.
- Schon in den frühen Anfängen und erst recht nach ein, zwei Jahrhunderten der Entfaltung war das Mönchtum eine so vielfältige Erscheinung, dass man besser von mönchischen oder asketischen Lebensformen in der Mehrzahl redet. Vor allem ist der Unterschied zwischen dem organisierten Mönchtum und den freien asketischen Formen in vielen Fällen nicht genau erfassbar […] Die Einsiedler und Klostermönche traten in der Geschichte der Kirche nicht mit einem Schlage auf, sondern ihr Frömmigkeitsstill und ihre Gemeinschaften entstanden durch Weiterbildung und Umgestaltung früherer christlicher und zum Teil häretischer und nichtchristlicher Lebensformen. Den Vorformen wie den ausgebildeten Typen des Mönchtums gemeinsam ist die Askese, die von Anfang an im Christentum heimisch war, aber vom 4. Jahrhundert an besondere Bedeutung erhielt.
- Wolf-Dieter HAUSSCHILD, geb. 1941
  Askese ist ein Lebenselement, das in der gesamten Kulturgeschichte mit vielfältigen Formen und Begründungen begegnet. Auch Mönchtum als spezifische Organisationsform des asketischen Lebens ist ein allgemeines religionsgeschichtliches Phänomen. Im Christentum haben beide eine eigene Begründung und Institutionalisierung erfahren. Obwohl es seinem ursprünglichen Wesen nach nicht asketisch orientiert ist, hat sich jene Lebensweise von der Frühzeit an ausgebildet. Mit dem Mönchtum hat sie sich seit dem 3./4. Jh. Dauerhaft als wesentlicher Teil des Christentums etabliert. Dieses ist ein zentraler Aspekt der Kirchengeschichte, weil es Realisierungen christlichen Lebens bringt, die eine Lösung des Problems zu bieten beanspruchen, wie in dieser Welt eine entschiedene Nachfolge Christi möglich ist, dessen Reich nicht von dieser Welt ist. – Mönchtum verwirklichte die prinzipielle Diastase und wurde damit zur notwendigen Ergänzung der Institution Kirche.

Systém řádů

I. Představení fenoménu klášterů / řeholního života a základní pojmy
    - *řeholní život vs. zasvěcený život, klášter*, *řád*, *řeholník*, *typy klášterů*

Co je to řeholní život?: základní rysy

- dokonalejší život a dokonalejší prožívání duchovního života
- pospolitý život
- oddělení od světa
- podřízenost představenému/představené
- askeze
- celibát (ztělesněno ve třech slibech: čistota, chudoba, poslušnost)

Zasvěcený život existuje i mimo křesťanský kontext

- **ve védské Indii**
- **mezopotamská civilizace**
- **bráhmáni**
- **buddhismus**
- **taoistické kláštery** v Číně
- **antika – řecké kulty, vestálky**

  pytagorejské či **orfické** skupiny léčitelů (therapeutů)
- **judaismus (esséni)**
- **islám – sufismus**

- Existuje i řeholní život protestantský!
  - Diakonissen, anglikánská církev

Syrský ortodoxní klášter

Klášter sv. Kateřiny pod horou Sinaj

Buddhistický klášter

Kumránské svitky

Pojmy

- řád – benediktini např. *stricto sensu* řád nejsou
- **typologie textů dle Jacquese Duboise**

  kláštery řízeny hierarchizovanými texty
  - **řehole / statuta / různým způsobem předávané zvyklosti**
  - *regula*: řehole poskytuje ducha, velké principy
  - *institutiones*: konstituce, deklarace, statuta: opatření kanonická, liturgická a disciplinární
  - *consuetudines*: soubory zvyklostí (ne nutně psané): praktické detaily každodenního života – mají i cisterciáci, jezuité, kapucíni
  - historie monastických řádů:
    - historie řeholí – první a hlavní, a také nejúplnější je řehole sv. Benedikta
      - zůstává neměnná

      Další řehole: sv. Augustina, sv. Františka – a podle nich typy dalších řádů (IV. lateránský koncil 1215)

      první řehole sv. Františka – jen úryvky z evangelia, proto vlastně dynamické, proměnlivé

      Na východě – sv. Basila, sv. Alberta – karmelitáni

      Jezuité – konstituce, ale na úrovni řehole
    - *institutiones* a *consuetudines* – vyvíjejí se

Sv. Benedikt předává řeholi abatyši Niedermünsteru

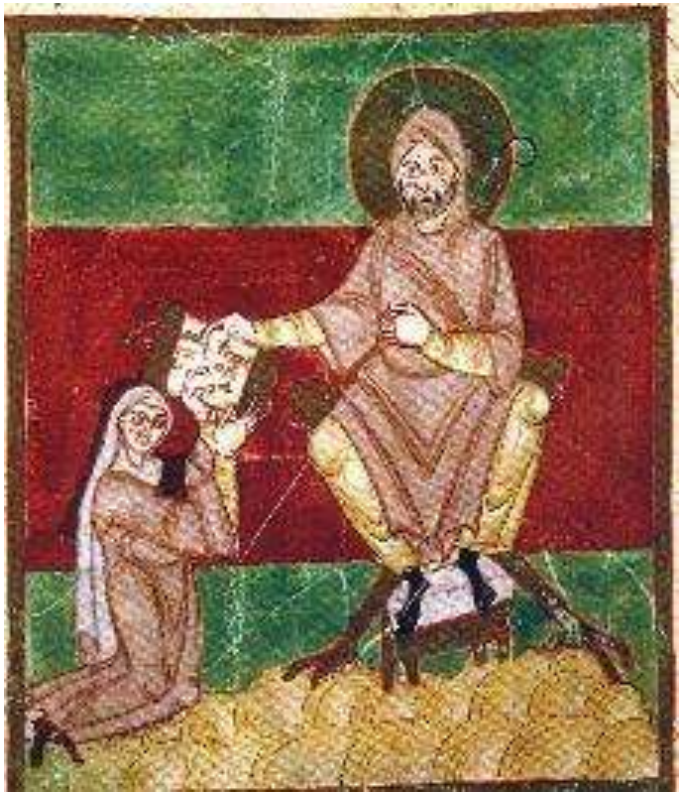

klášter – *claustrum*, *monasterium*, *conventus*

- Staročesky: *klášter* (*klaſſterz*, *klaſſterzecz*), *konvent,* manstýř

typy řeholních domů – většina se objevuje v českých zemích

- **opatství**
- **převorát**
- **proboštství** či **kanonie**
- **kartouza**
- **poustevna**
- **konventy, karmel, u některých žebravých řádů menší dům: hospic**
- **kolegia** (koleje) a **rezidence**
- **moderní kongregace – prostě dům, mateřinec**
- stavební typy – viz *Encyklopedie českých klášterů*

- Ulrich KÖPF – rozdíl řád, bratrské společenství, bratrsky uspořádaný řád
  - Pojem: **religio** – náboženství nebo řeholní stav
- Giancarlo ROCCA, vydavatel *Dizionario degli istituti di perfezione*

Otcové mnišství – pozdní antika – zhruba 3./4. století (od doby, kdy se stává křesťanství povoleným náboženstvím)

- Sv. Antonín (251–356, anachoreti)
- Sv. Pachomios (292–346, cenobité)
- Sv. Jeroným († 420)
- Sv. Augustin († 430)
- Sv. Basilios Veliký († 379)

Sv. Benedikt z Nursie (6. stol.)

Církevní řády a jejich zakladatelé

mnišské

benediktini, cisterciáci, ...

Bernard z Clairvaux (+ Humbelina)

řeholní kanovníci

augustiniáni, premonstráti

Norbert z Xanten

rytířské

němečtí rytíři, johanité, templáři

křižovníci

s červenou hvězdou, s červ. křížem, s červ. srdcem (cyriaci)

žebravé

dominikáni, minorité, ...

František z Assisi (+ Klára)

Řádové duchovenstvo

- anachoreti – eremité (poustevníci)
  od 3. stol.: sv. Antonín, sv. Pachomios, sv. Martin
- cenobité – řeholníci (mniši v klášteře):
  Benedikt z Nursie (5./6.st.)
  – benediktinská řehole

Civilizační přínos mnišství

- Hospodářský
- Kulturní (uchování a rozvíjení dědictví antiky)
- Christianizace
- Organizační přínos

Klášterní plán ze Sankt Gallenu (cca 830)

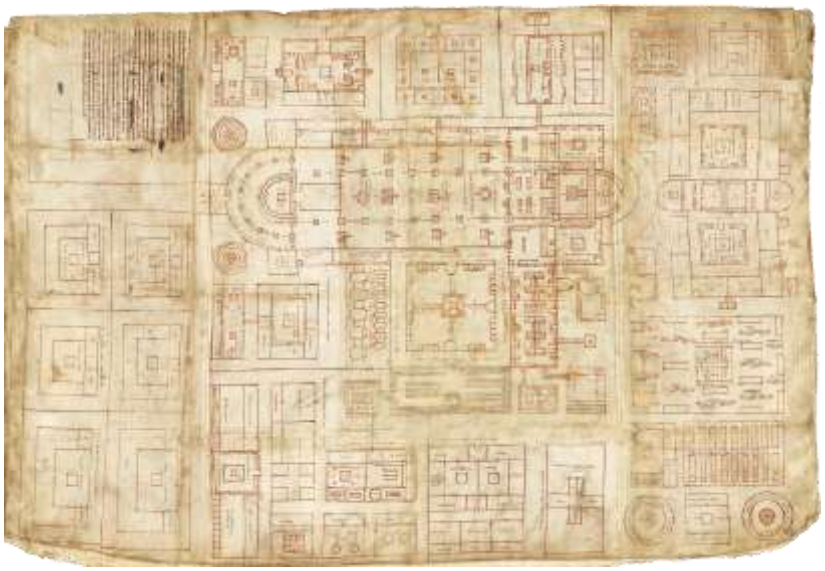

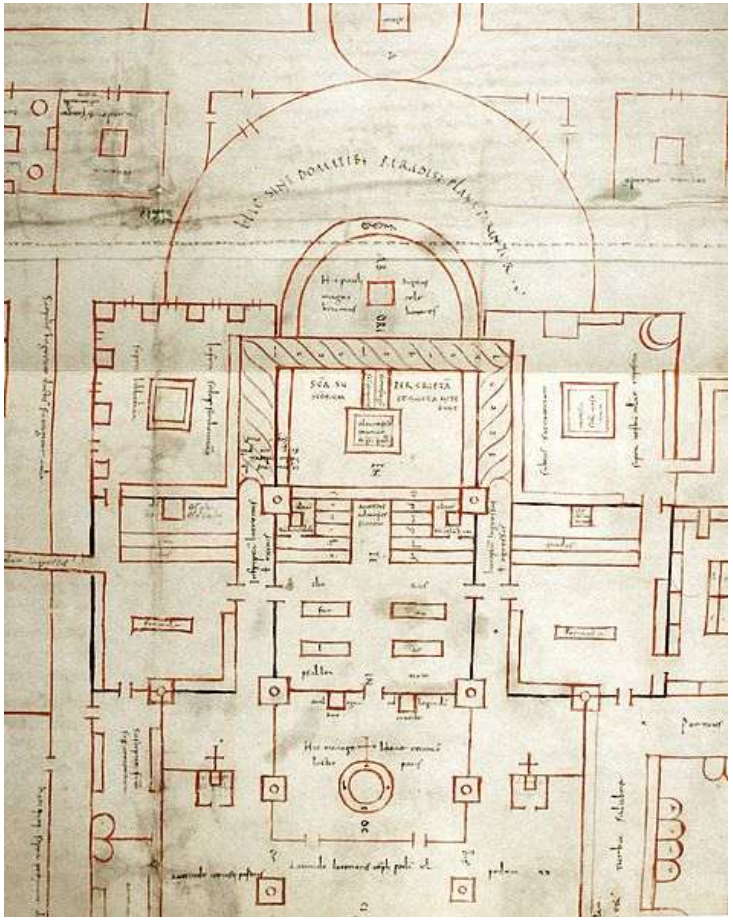

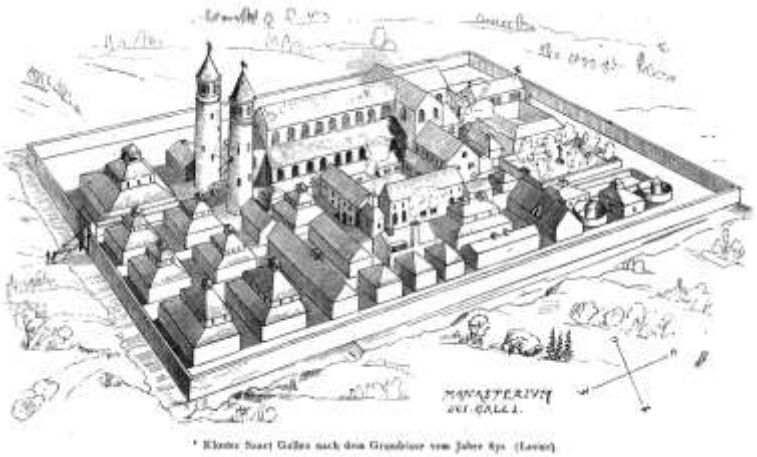

Rekonstrukce dle plánu ze St. Gallen

Benediktinské kláštery v Evropě a českých zemích

- Niedermünster – Řezno
- Nonnberg - Salzburg

Montmajour – Provence

Sv. Jimram v Řezně

Cluny

Klášter v Cluny

Křížová chodba v Lilienfeldu

Benediktini

Břevnov

Sázava

Kapitulní síň kláštera na Sázavě s freskami ze 14. století

Klášter v Sedlci

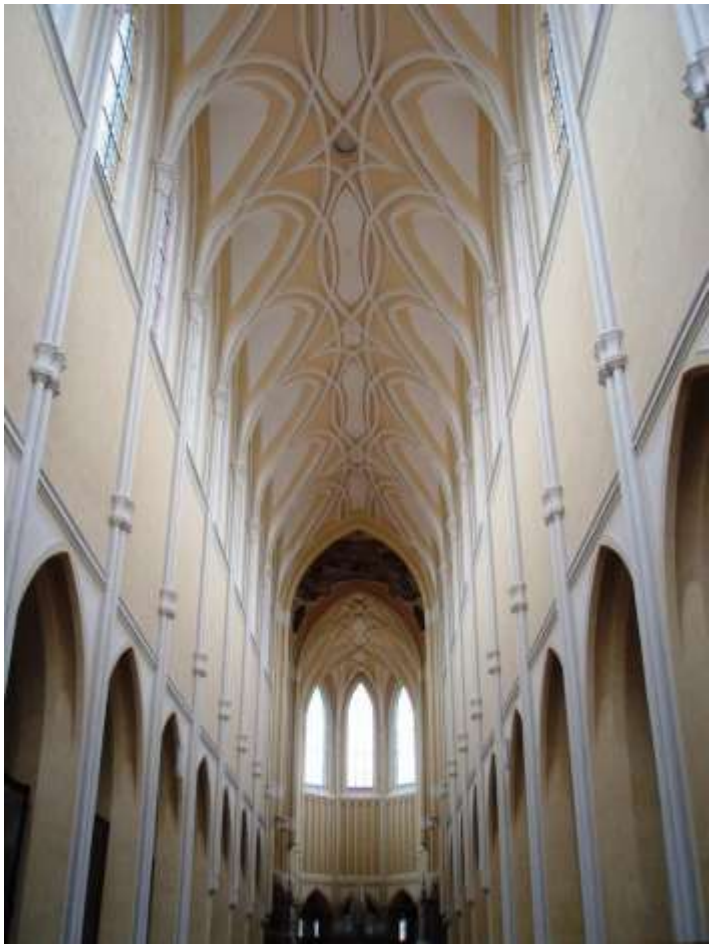

Vybrané stránky klášterní každodennosti – opakuje se ve „starých klášterech“ dodnes

- Rytmus každodenního života v klášteře
- Duchovní rozměr
- liturgie
- jídlo
- stavby, plán kláštera
- oděv
- správa kláštera
- infirmária
- skriptorium
- znaková řeč
- prohřešky - vizitace

Režim života v klášteře – příklad cisterciaček, dodnes dodržováno

- **Pracovní dny**
  4.30 vigilie (noční bdění), následně kontemplace (MTH: 4.15)
  6.00 laudes (ranní chvála), následně duchovní čtení (MTH: 6.45)
  6.50 kapitula
  7.00 mše, eucharistie, následně tercie (MTH: 7.00), snídaně
- Od 8.30 doba určená práci
- 11.30 sexta a nona (MTH: 11.30) / 12.00 oběd, následně odpočinek, volný čas
  Od 14.00 doba určená práci / 17.00 nešpory (vesper, večerní chvála, v sobotu v 16.30; MTH: 17.00)
  17.45 večeře / 19.00 kompletář (MTH: 19.00)
- **Neděle**
  5.30 vigilie a laudes, potom snídaně (MTH: 5.30) / 8.35 kapitula / 8.45 tercie (MTH: 8.45)
  9.00 mše, eucharistie (MTH: 9.00) / 11.00 oběd, potom sexta a nona (MTH: stejně)
  14.00 růženec, následně pobožnost / 16.30 nešpory (MTH: stejně)
  17.15 večeře, poté odpočinek / 19.00 kompletář (MTH: stejně)

Text hodinek ke kompletáři

- **Kompletář:**
- Zahájení: Jube, domne, benedicere. / Čtení (1 Petr 5,8-9a)
- *Střídají se odpovědi představené a tzv. invitatora*
- Vzývání Boží pomoci (adjutorium nostrum in nomine Domini), odpovědi (responsa)
- Žalm 4 (Cum invocarem exaudivit me Deus justititae meae: in tribulatione dilatasti mihi), 91 (Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei caeli commorabitur)/ Žalm 134 (Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini)
- Hymnus (Te, lucis ante terminum, / Rerum Creator, poscimus / ut solita clementia / Sis praesul ad custodiam)
- Jeremiáš 114, 9 / Noční požehnání: Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison.
- Pater noster (secreto usque ad) et ne nos inducas in tentationem.
- Závěrečná mariánská antifona: Salve Regina, / Mater misericordiae, vita, dulcedo, et spes nostra salve.

Milevsko - premonstráti

Strahov

TRAM 22
Strahovská knihovna
Více informací
Strahovská obrazárna
Více informací
© M'PLAN s.r.o., www.m-plan.cz

- Spjat s Jindřichem Zdíkem, 1142/1143
- *Regia canonia strahoviensis in Monte Sion Pragae*

- Významní opatové: Jan Lohelius, Kašpar z Questenberka
- 1627: z Magdeburku přeneseny ostatky sv. Norberta – důležité pro rekatolizovanou Prahu

Františkánské kláštery v Horní Lužici

Kartuziáni – Villeneuf les Avignon

Valdice, bývalá kartouza

Maltézští rytíři: kostel Panny Marie pod Řetězem (1158–1169)

Velkopřevorský palác

Kláštery na Starém Městě pražském: Encyklopedie klášterů jich eviduje celkem 20! (neexistovaly ovšem všechny naráz)

- ▪ zaniklá komenda templářů u kostela sv. Vavřince, klášter dominikánek u sv. Anny
- ▪ býv. klášter klarisek Na Františku, konvent minoritů u sv. Jakuba, zaniklá komenda německých rytířů u sv. Benedikta
- ▪ konvent křižovníků s červenou hvězdou, Klementinum, býv. konvent křižovníků s červeným srdcem (Dušní), býv. konvent magdalenitek u sv. Havla, býv. opatství benediktinek u Milosrdenství Božího u kostela sv. Ducha
- ▪ býv. konvent s nemocnicí milosrdných bratří u kostela sv. Šimona a Judy, konvent dominikánů u sv. Jiljí, býv. konvent pavlánů u kostela sv. Salvátora (St. nám.), býv. konvent obutých karmelitánů u kostela sv. Havla, býv. konvent servitů (Michalská), zaniklý klášter benediktinů u kostela sv. Mikuláše
- ▪ premonstrátský seminář Norbertinum a zaniklá cisterciácká kolej sv. Bernarda
- ▪ bývalý jezuitský konvikt, bývalý jezuitský seminář sv. Václava u Betlémské kaple

Totéž Nové Město

Dnešní Praha 1

- dům křižovníků s červenou hvězdou na Poříčí; konvent dominikánů u kostela sv. Klimenta – na Poříčí původně, konvent františkánů, dříve karmelitánů u kostela P. Marie Sněžné, - s kostelem spjat i Jan Želivský (kázal tu, ale byl premonstrát ze Želivi), konvent irských františkánů – hybernů, kapucínský hospic a konvent, konvent voršilek u sv. Voršily, konvent trinitářů u sv. Josefa s kostelem Nejsv. Trojice a Bolestné P. Marie – Spálená, konvent anunciátek s kaplí Zvěstování P. Marii, bývalá piaristická kolej u kostela sv. Kříže (Panská)

Dnešní Praha 2

- Zderaz – Strážci Božího hrobu, Emauzy, augustiniáni kanovníci u kostela P. M. a Karla Velikého na Karlově, augustiniánky (později augustiniáni obutí) u kostela sv. Kateřiny, bývalý konvent servitů na Trávníčků, konvent celestinů, bosých augustiniánů na Zderaze, kolej novoměstská u sv. Ignáce, konvent alžbětinek s nemocnicí, sestry Notre Dame – Ječná, mariánský ústav kongregace dcer Božské lásky s kaplí sv. Kříže

oděv

- kombinuje většinou bílou, černou, šedou, hnědou
- některé řády zdůrazňují střihem svoji skrytost před světem (kapuce) a askezi (cingullum)
- řádové odznaky (typický kříž, příp. v kombinaci s dalším znakem – hvězdou, srdcem)

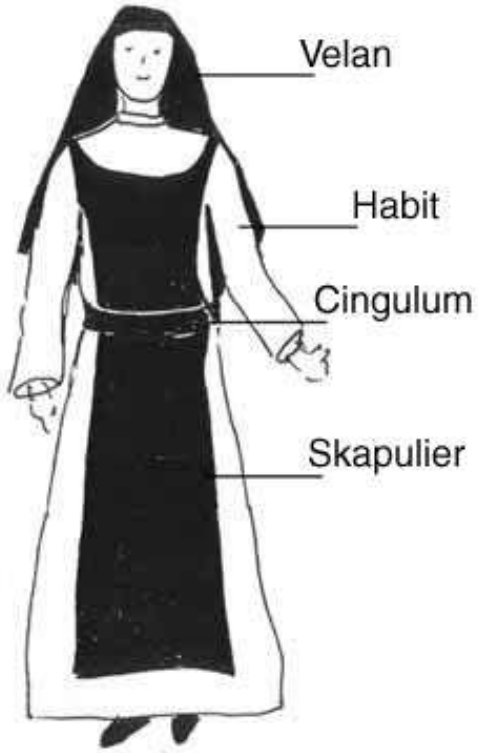
Velan
Habit
Cingulum
Skapulier

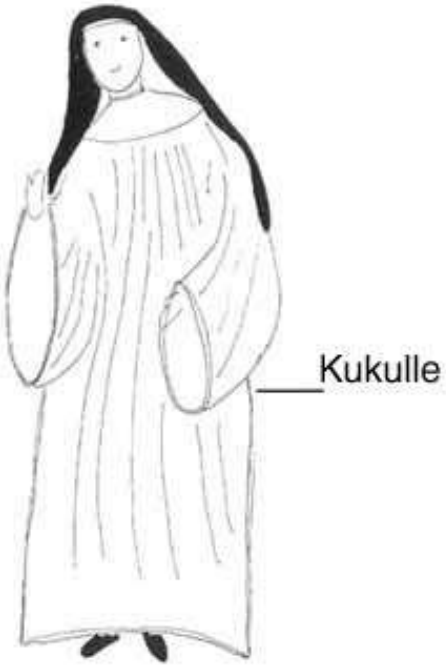
Kukulle

Kanovnice v přepychovém rouchu

Krone und Schleier - katalog

Středověký špitál

Jezuitský řád

Petr Canisius

Ignác z
Loyoly

Jezuitské studijní předpisy

RATIO ATQ.
INSTITVTIO
STVDIORVM
SOCIETATIS
IESV.
SVPERIORVM PERMISSV.

Coll. Prag. S.

Soc. Jesu

IHS

NEAPOLI,
In Collegio eiusdem Societatis.

Ex Typographia TARQVINII LONGI.
M. D. XCVIII.

Il Gesu - Řím

Setkání řeholníků v katedrále na Hromnice 2021

Svátek uvedení páně do chrámu –
svátek zasvěcených osob

Dějiny dějepisectví, respektive psaní o zasvěceném životě

- Skutky apoštolské (odhlédneme-li od essénů a dalších skupin)
- De facto od životů pouštních otců (sv. Antonín, sv. Pachomius)
- Sv. Jeroným, sv. Augustinus, Cyprián
- Raný středověk – životy svatých, často řeholníků, ale také klášterní kroniky, které přerůstají často v kroniky dynastie, města, země, státního celku
  - Církevní dějepisectví asi častěji spjato s kanovníky, biskupstvími (Kosmas, Helmold, Dětmar Merseburský)
  - Mnichem byl patrně též Fredegar – Historia Francorum
  - Fuldské anály (VIII.–IX. století) – zpráva o křtu 14 českých knížat
  - Velké francouzské kroniky (benediktinské opatství Saint Denis)

Žánry

- Nekrologia (břevnovské, konec XII. století)
- Kopiáře
- Anniversaria
- Letopisy (hradišťsko-opatovické)
- Gesta abbatum
- Kompendia univerzální historie: Martin Opavský, Flores Temporum (světová kronika neznámého švábského mnicha, konec XIII.)
- (urbáře)
- Proč? – memorativní, oslavná, identifikační, legitimizující, polemická funkce, obhajoba práv a majetků

Co je klášterní kronika a co vlastně sleduje?

- Kronika Mnicha Sázavského
- Letopisy Jarlochovy
- Kronika Jindřicha Řezbáře (Žďár nad Sázavou, veršovaná)
- Chronicon Aulae Regiae – naprosto specifické

Husitství a reformace

- krize klášterního dějepisectví – ale záleží na oblastech, stavu klášterů, motivaci, byl-li lidský potenciál – někde se dějepisectví rozvíjelo plynule, jinde „se skoky“
- Polemické výklady regulí – francouzské prostředí reformovaných řeholníků Thibaud Artauld (celestin, 1510)
  - Jean Henry, výklad řeholí pro řeholnice, 1516
- specifické: Caspar BRUSCHIUS (XVI. století, poeta laureatus + hrabě paláce, kalvínského vyznání ☺
  - Encyklopedie klášterů Svaté říše, Monasteriorvm Germaniae Praecipuorum ac maxime illustrium: Centuria Prima in qua Origines, Annales ac celebriora cuiusque Monumenta […], Ingolstadii, apvd Alexandrum & Samuelem Vueyssenhornios fratres, MDLI
  - dějiny Valdsas

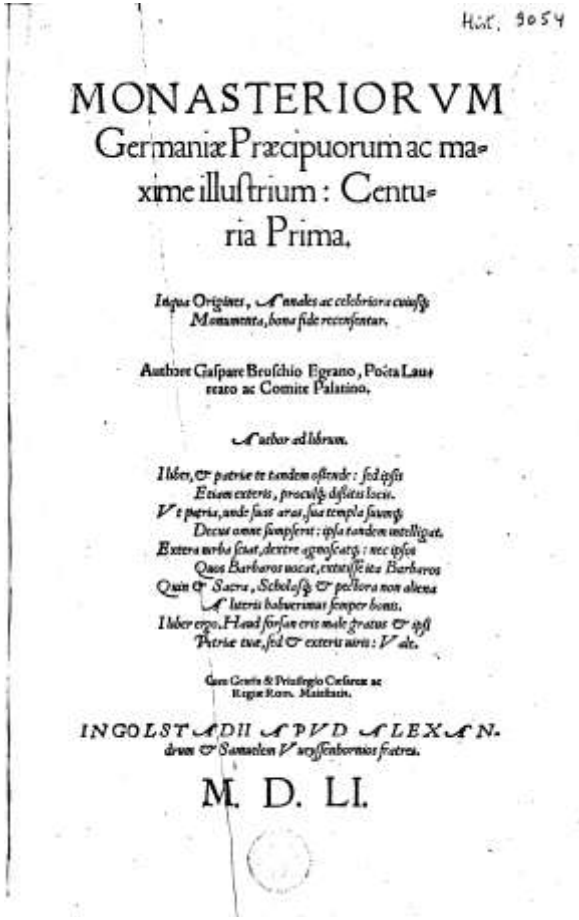
Hist. 9054

MONASTERIORVM
Germaniæ Præcipuorum ac maxime illustrium: Centuria Prima.

In qua Origines, Annales ac celebriora cuiusq; Monumenta, bona fide recensentur.

Authore Gaspare Bruschio Egrano, Poëta Laureato ac Comite Palatino.

Author ad librum.

I liber, & patriæ te tandem ostende: sed ipsis
Etiam exteris, proculq; distitis locis.
Vt patria, unde suas aras, sua templa suumq;
Decus omne sumpserit: ipsa tandem intelligat.
Extera urbs sciat, dextre agnoscatq; nec ipsos
Quos Barbaros uocat, extitisse ita Barbaros
Quin & Sacra, Scholasq; & pectora non aliena
A literis habuerimus semper bonis.
I liber ergo. Haud forsan eris male gratus & ipsi
Patriæ tuæ, sed & exteris uiris: Vale.

Cum Gratia & Priuilegio Cæsareæ ac Regiæ Rom. Maiestatis.

INGOLSTADII APVD ALEXANdrum & Samuelem Vueyssenhornios fratres.

M. D. LI.

polemické spisy vycházející z reformace (Klosterflucht)

- Martin Luther, *De votis monasticis*
- Erasmus Rotterdamský (spolu s kritikou scholastiky třeba i ve Chvále bláznovství)
- Obhajoba: P. Bachmann, J. Cochleus, J. Eck
- polemiku bychom nalezli i u českých kališníků, byť ne příliš systematickou
  - (kláštery jako instituci dobře fungující uznává M. Jan Hus i M. Luther)
- Dlouhá tradice:
- Povídky canterburské, Rabelais
- České prostředí: komedie o Neithardovi
- Jeptišky = lišky
- „a ty neužitečné mnichy zavazuje v měchy“
- kobylky podobné tvářností mnichům apod.

Rozkvět řeholního dějepisectví: XVII. a XVIII. století

- podnět i pro rozvoj pomocných věd historických a historiografie jako celku (Jean Mabillon, Jean Bolland)
- obhájit řeholní stav, shrnout jeho počty, fascinace starobylostí
- Encyklopedické přehledy
- předpisy i v rámci řádů samotných vést důkladně vlastní historiografii
- edice a překlady řeholí a dalších středověkých textů
- důležité i v českých zemích
- Gabriel BUCELINUS OSB, Benedictus Redivivus, Veldkirch 1679 a mnohé další
- Vigilius GEIDERER, Germania Franciscana
- Chrysostomus HENRIQUEZ (1630, *Menologium Cisterciense*) – cisterciáci
- Aubertus MIRAEUS, *Cisterciáci* (1630)
- Jan Caramuel z Lobkovic
  - Zájem o řehole, staré texty cisterciácké provenience

- Nejbohatší byla francouzská produkce
- Katolické oblasti Svaté říše římské
  - Roste kritičnost
  - Bratří Pezové – benediktinští řeholníci (Melk)
- Martin Gerbert († 1793) – Historia Sylvae Nigrae, ordinis S. Benedicti Coloniae
  - Klášter Sankt Blasien
    - Ale také dějiny liturgie, muzikologie, teologie, listináře

České prostředí

První práce po XVI. století

Šimon Eustach Kapihorský, Historia kláštera Sedleckého

Je to klášterní kronika?

- *Phoenix incineratus* (1647) – oslavný spis s historickým pozadím (Zbraslav, Ferdinand IV.)

- Spíše rukopisné práce
- – Otmar Pokorný – Klášter na Slovanech
  - Pohled – Memorabilia Augustina Stohandla
  - Plaská kronika Tilia Plassensis Mauritia Vogta
  - Series oseckých opatů
  - Annales Teplenses
  - Dějiny jezuitského řádu, dějiny v rámci zemí či provincií

- Propracované: *Litterae Annuae Provinciae Societatis Jesu* (+ *chronicae domus*), deníky premonstrátských kanonií, kapucínské anály
- Soupisy řeholníků
- Hilger Burghoff – obhajoba exempce řádu vůči diecézi

- Balbín, Kořínek, Tanner
- Augustinus Sartorius

Do 19. století – výzkum řádů a řeholních společenství – doménou řeholníků

- Od XIX. – začínají se zabývat laičtí badatelé
- Pozitivismus
- D. K. Čermák, L. Janauschek, B. Wohlmann
- Emler, Palacký, Teige – středověké prameny monastické provenience
- K. Borový, F. Krásl, A. Podlaha
- Většinou ve stínu „velkých dějin“

Zvraty XX. století – v politice i vědě

- Sociologie, protestantské, sekularizační hnutí
  - klášter jako totální instituce – Weber, Troelsch, Wach
  - instituce odsouzená k zániku

Situace po únoru 1948 – obtížné vůbec sledovat církevní dějiny
Z. Hledíková, I. Hlaváček, J. Čechura, K. Charvátová
J. Kuthan
historikové ze samotných církví

V českém prostředí

- Rozkvět po 1989
  - *Strahovská knihovna* (časopis, teď poněkud skomírá)
  - Pietas Benedictina
  - Karmelitáni
  - Františkánské prameny, Bohemia Franciscana
  - Encyklopedie klášterů (Foltýn & kol.)
  - bio-bibliografická databáze řeholníků

Přístupy & témata

- Nejčastěji středověk – doba největšího rozkvětu (Gerd Melville, Kaspar Elm – srovnávací dějiny řádů)
- historické regiony
- architektura
- liturgie, výtvarné umění
- kláštery a rekatolizace
- klášterní knihovny – Kamil Boldán
- co jsou dějiny klášterů?

- Josef Svátek
- Ivana Čornejová, Alena Richterová, Anna Fechtnerová – jezuité
- Marek Brčák – kapucíni
- Milan Buben – encyklopedie klášterů
- Veronika Čapská – serviti; kázání (genderově zaměřené)
- Martin Elbel – františkáni
- Dušan Foltýn – souhledné práce, proboštství
- Jarmila Hlaváčková – klarisky
- Hedvika Kuchařová – premonstráti a premonstrátky
- Jiří Mikulec – křižovníci s červenou hvězdou, bratrstva
- Jana Oppeltová – premonstráti (s důrazem na historiografii)
- Štěpán Vácha – církevní mecenát
- Kateřina Valentová – jezuité (školství, divadlo)
- Středověk:
- K. Charvátová
- Z. Hledíková
- T. Borovský
- S. Bárta
- P. Hrachovec
- P. Hlaváček

Teologie:

Václav Ventura

II. Prameny

- Kde byste hledali prameny k řeholním institucím?

- Situace je poměrně složitá
- Rozdílné dochování rukopisy a listiny, případně aktový materiál
  - Kláštery zaniklé za husitství nebo reformace
    → archivy se příliš často nezachovaly, spíše zlomky

    Jezuitské koleje – Jesuitica v NA Praha

  - Kláštery zrušené za Josefa II.
    - Archivy zrušených klášterů (Národní archiv, Moravský zemský archiv – podle jednotlivých klášterů – E 10 – Cisterciačky Tišnov
    - jiné kláštery příslušného řádu
  - Kláštery zrušené v roce 1950 a obnovené
  - Kláštery již neobnovené
    - Oblastní archivy
    - Okresní archivy
    - Velkostatky – např. klášter Sedlec – součástí třeboňského archivu jako velkostatek Schwarzenbergů

- Rukopisy: Národní knihovna, Moravská zemská knihovna, Vědecká knihovna v Olomouci knihovny krajské (státní vědecké)
- Staré tisky, často řádové provenience (Sartorius, Sannig)
- Část rukopisů ve Vídni či ve Vratislavi, Mnichově, Drážďanech, Lipsku…

Příklady

- Klášter cisterciáků Osek
  - Fond ŘC Osek v SOA Litoměřice
  - Ale nacházíme i ve fondech jiných cisterciáckých klášterů, např. Vyšší Brod
  - Výjimečná situace: Vyšší Brod: mají „doma“
- Dominikáni v Jablonném v Podještědí
  - Zrušeno za Josefa II., pak krátce obnoveno po 2. světové válce
  - Dnes existuje
    - SOkA Česká Lípa
    - Archiv dominikánské provincie
    - Archiv zrušených klášterů…
    - Archivy měst, šlechtické

Křižovníci s červenou hvězdou

- Archiv (stejně jako knihovna) náleží řádu, ale ve správě NA Praha
- Ovšem je třeba hledat dle souvislostí: Královská registra, ČDK, ČDKM, Stará manipulace, APA…, AHMP, šlechtické velkostatky
- Duchovní komise
- České gubernium

Sedlec – velkostatek v SOA Třeboň

- pozoruhodné konstelace dochování
- velkostatek Schwarzenberků
- Zejména majetkové záležitosti, ale i personálie, vlastně i spirituálie (nahodilost dochování)

St. Marienthal, St. Marienstern

- rozmanité prameny – živé archivy stále na témž místě
- kontinuita, ale i ztráty (dary, krádeže, nepozornost, špatná rozhodnutí)
  - Manfred Kobuch, Dochování listin kláštera marienthalského
  - plesnivé listiny x sáčky na pečeti
  - Co všechno se ještě může skrývat v klauzuře?

Strahov – příznivá situace pro dochování pramenů

- Královská kanonie premonstrátů na Strahově
  - Knihovna + archiv (opět ve správě NA)
  - Hedvika Kuchařová, Jan Pařez

Kde dále hledat? – vyplývá ze sítí konkrétní komunity

- Ale např. též: Vídeň – tzv. Gedenkbücher
- Drážďany – Hauptstaatsarchiv
- Vratislav (dáno vazbami např. v rámci řádu křižovníků s červenou hvězdou)
- Řím
- Řádové provincialáty (kapucíni – Innsbruck)

- Drobnosti:
  - Regensburg (Lauban – magdalenitky) – dle situace, např. archivy sester odsunutých po roce 1945
    - Vratislavský archiv apod.

Jaké typy pramenů se dochovaly?

- rukopisy a listiny, knihovny; budovy samotné
- prameny hospodářské povahy
- prameny právní povahy – pojištění práv konventů; farnosti; spory se stavy, panovníkem, městy, diecézí…
- historiografické prameny
- korespondence: v zásadě jen představení
- méně můžeme očekávat prameny k duchovnímu životu, sociálnímu složení komunit (viz bio-bibliografická databáze řeholníků – rozdíl mezi starými a novými řády)

Narušení kontinuity:

- husitství
- třicetiletá válka
- josefínská rušení
- Akce K, akce Ř

Naprosto výjimečné: hornolužické ženské kláštery, Strahov, Vyšší Brod, případně Břevnov, kapucíni – narativní i personální prameny